

Ker so krave bolj živahne in gibčne, kakor počasni voli, je tudi to prevdarka vredno in nam kaže, da se sme tudi s kravami orati, če je zemlja lahka in se, kakor je gori rečeno bilo, v tem delu ne preženó. Pamenten gospodar bo tudi v tem lahko pravo zadel.

Zato naj majhni kmetje po tem nasvetu ravnajo in prihranili si bodo marsikake stroške, kijih zadenejo, če si ne znajo s kravami pri gospodarstvu svojem pomagati.

Če ni sramota gospodarju, če sam v koš naklada gnoj, če sam orje, sam seno kosi in kaj družega opravlja, kar drugod opravljajo hlapci, mu pač tudi ne more sramota biti, ako krave previdno vprega in tako od njih dvojni dobiček vleče.

Gospodarske novice.

Vcenitev zemljišč za uravnavo zemljiškega davka meseca julija na Kranjskem.

Meseca julija se je dognala vcenitev

1. gledé poljedelstva:

v cenitvenem okraji:		parcelami
Krškem	v 4 katastralnih občinah	z 11.403
Kočevskem	v 3 „ „	z 10.952
Črnomaljskem	v 3 „ „	s 10.878
Novomeškem	v 5 „ „	z 9.764
Logaškem	v 6 „ „	s 9.666
Postojnskem	v 5 „ „	s 7.202
Ljubljanske okolice	v 6 „ „	s 6.645
Radoljskem	v 3 „ „	s 5.033
Kamniškem	v 5 „ „	s 4.303
Litijskem	v 4 „ „	s 4.037
Kranjskem	v 2 „ „	s 1.079

skupaj v 46 katastralnih občinah z 80.962

V okraju Kranjskem se je vcenitev izvrševala le od 22. do 27. julija.

2. Vcenitev gozdov:

v vcenitvenem okraji:		parcelami
Kamniškem	v 23 katastralnih občinah	s 4.936
Krškem	v 10 „ „	z 2.491
Črnomaljskem	v 13 „ „	s 1865
Ljubljanske okolice	v 10 „ „	s 1791
Kranjskem	v 4 „ „	s 1054
Radoljskem	v 4 „ „	s 1017
Kočevskem	v 10 „ „	s 1014
Litijskem	v 2 „ „	s 561
Novomeškem	v 2 „ „	s 414
Logaškem	v 6 „ „	s 399
Postojnskem	v 7 „ „	s 93

skupaj v 91 katastralnih občinah s 15.635

* C. k. gornje-avstrijska vlada je oklicala prepo-ved, po kateri se ne smejo prešiči iz Ogerskega uvaževati v gornjo Avstrijo zato, ker razsajajo v nekaterih ogerskih okrajih hude koze med prešiči.

* *Francoski vremenski prerok* Mathieu de la Drome prerokuje od 13. do 21. dne t. m. po vsi Evropi dež in silne vetrove, tako, da se je povodinj bati. Vendar naj se kmetovalci ne ustrašijo tega prerokovanja, vsaj mu je tudi spodletelo prerokovanje od 3. do 13. dne t. m., ko je po njegovih besedah imela po vsi Evropi biti neprenesljiva vročina.

Šolske stvari.

Šolska letina.

Pod tem naslovom bodo tudi „Novice“ po večletni navadi poročale o šolstvu, kolikor jim je došlo letnikov (Jahresberichte) preteklega šolskega leta.

Letnik c. k. više gimnazije Ljubljanske

začenja se z razpravo prof. dr. Gartenauer-ja, kateri je naslov: „Der naturwissenschaftliche Materialismus“. Pisatelj, čuteč, da se je s to razpravo podal na zelo polzka tla, sicer izrečno objavlja, da razločuje „prirodopisni“ materijalizem od „etičnega“, al kako to? — vsaj sta zvezana tako strogo skupaj, da se ne dasta ločiti drug od drugega. Ni čuda tedaj, da je oni sestavek provociral ostro kritiko, in to tem bolj, ker take „svobodomiselne preiskave“ celó niso na pravem mestu v šolskih letnikih, v katerih med predmeti vsacega gimnazijskega razreda se nahaja v prvi vrsti veronauk (Religion). — Iz šolskih naznanil, ki jih je priobčilo ravnateljstvo, pozvemo, da je gimnazija Ljubljanska koncem leta imela 425 javnih učencev, 6 pa privatistov, in da je po takem ona, ki je pred kakimi 10 leti imela veliko večje število učencev, vendar še zmirom ena izmed tistih Avstrijskih gimnazij, katere imajo največ učencev in zato je bilo treba prvim trem razredom dati po dva razdelka. Po materinskem jeziku je v poročilu naštetih 317 Slovencev, 104 Nemci, 7 Italijanov, 1 Srb, 1 Čeh, 1 Anglež, — po veri so razen dveh vsi bili katoličani. Napredek učencev se sme primerno ugoden imenovati, kajti izmed 425 učencev dovršilo je svoje študije 49 z odliko, 283 pa z dobrim vspehom. — Profesorjev in učiteljev za obligatne in neobligatne nauke bilo je skupaj 28. — Kakor je gimnazija Ljubljanska ena izmed tistih, ki štejejo največ učencev, tako je tudi ona ena izmed tistih, ki so najbolj obdarovane s študentskimi stipendijami, kajti med 425 učenci je uživalo sto in eden študentske v skupnem znesku 7288 gold. 87 kr., tedaj je skoro vsak četrti dijak štipendist. Tudi podporni zaklad, ustanovljen leta 1856., je precejšen in je znašal 5725 gold. v obligacijah, 221 gold. 42 kr. pa v gotovini. Tudi nekateri učni pripomočki so bili dobro dotirani. — Kar se tiče učne osnove gimnazije Ljubljanske — pravi letošnji šolski letnik — da se je v obligatnih naukih v obče naslanjala na učni načrt od leta 1855., pa dopolnjena bila po nekaterih novejših ministerskih ukazih od l. 1871 in 1873. Po tej osnovi imajo poleg 8 razredov z nemškim učnim jezikom biti za spodnjo gimnazijo paralelke z deloma slovenskim učnim jezikom. Vsled tega se razlagajo v paralelki 1. razreda razen zemljepisja in matematike vsi predmeti v slovenskem jeziku; v paralelki 2. razreda pristopi še pri nemščini in v 2. semestru tega razreda pri prirodopisju nemški učni jezik; v paralelki 3. razreda se razun veronauka in slovenskega jezika učijo vsi drugi predmeti nemški. V viši gimnaziji je učni jezik slovenski edino le pri slovenščini. Slovenski jezik je obligaten nauk v slovenskih paralelkah in pri tistih učencih, ki iz njih dohajajo v višo gimnazijo; za učence, ki v 1. nemški razred gimnazije stopijo, ni slovenščina obligaten nauk, če tudi je njih materni jezik slovenski. (!)

C. kr. realne in višje gimnazije Novomeške letnik (program) ima na čelu svojem dva članka: prvi je slovenski, ki ga je pod naslovom „Slovenski dom“ spisal prof. P. Ladislav Hrovat (učitelj slovenščine, latinščine in grščine), — drugi pa nemški, ki ga je o pravdi, kedaj je Cicero prva dva fulminantna govora imel proti Katilini, pod naslovom: „Wann hat Cicero die beiden ersten Catilinarischen Reden gehalten?“ spisal profesor Josip Ogórek (učitelj latinščine in grščine), pa je zarad prepričlega prostora v letošnjem programu le polovično natisnen. Oba članka kažeta temeljito znanje predmetov, ki sta si jih častita pisatelja izbrala za svojo razpravo, — prvi članek pa je „Novicam“ tako prijazen, da zatajile bi čutstvo hvaležnosti.

ako ne bi spregovorile kaj več o članku „Slovenski dom“ imenovanem.

Slavnoznani večletni delavec na polji slovstva slovenskega je zgodovino razvitka slovenskega jezika hotel opisati in si o tem izbral izvirno, pa tako srečno obliko, da je na 31 straneh čitatelju pregled odprl po vsi zgodovini razvoja jezika našega, ki tudi slikarju more povod dati za obris „doma slovenskega“ s krasno fasado, kateremu temelj je Dobrovski, sloveč na 4 stebrih, ki so mu Vodnik, Kopitar, Ravnika, Metelko, in kateremu streho delajo „Novice“. — Naj zdaj nekoliko razložimo, kako je učeni pisatelj v pismu s kratkimi pa tehtnimi črticami opisal to, kar ravnokar navedena slika kaže. — Dobrovškega, ki ni bil Slovenec, ampak Čeh, stavi profesor Hrovat „slovenskemu domu“ za podlago za to, ker je — čemur je Metelkova slovnica dejanska priča — s slovnico svojo česko vplival na Slovence, da, na celo Slovanstvo. Po kratkem popisu življenja in delovanja Dobrovškega, posnetem po Palackovi knjigi, prestopi pisatelj na popis slovstvenega delovanja gori imenovanih 4 mož, ki jih „stebre“ imenuje „doma slovenskega“. Da pa se morejo dostojno ceniti njih zasluge za napredek jezika slovenskega, je na kratko načrtal osodo slovenščine v prejšnjih časih, razdelivši celo slovensko literaturo na 4. dōbe: v dōbo 1., ko se je slovenščina vzbudila, — v dōbo 2., ko je slovenščina dremala, — v dōbo 3., ko je slovenščina vstala, in v dōbo 4., ko slovenščina deluje. — V dōbi 1. govori o Trubarji, Dalmatinu, Krellu, Bohoriču, — v dōbi 2. o Hrenu (Chrōnu), Schönleбену, M. Kastelcu, Valvazorji, Mikcu, Čandniku, Jan. Vipacensis-u, Hipolitu, Basarju, Paglovicu, Val. Popoviču, Marku Pohlinu, Japeljnu, Kumerdeju, Leop. Volkmaru, Gutsmanu; — v dōbo 3. („slovenščina vstala“) stavi na 1. vrsto Vodnika, ki je Sloveniji zaklical: vstani! in je njen 1. steber; tu pisatelj v karakterističnih črticah popisuje zasluge Vodnikove za naš jezik. Steber 2. je mlajši vrstnik Vodnikov Jernej Kopitar, ki je bil prvi, ki je v novoslovenščini opozoril na glagole dovršne in nedovršne, — ki je sistematično napadel germanizme, — ki je nastavljal dva principa — za pravopis in na skladnjo (sintakso) in je veliko pripomogel k pojasnenju o staroslovenščini. — Steber 3. slovenščini je Matevž Ravnika, ki je bil po Miklošičevih besedah do tistihmal edini pravilni narodni pisatelj, — ki je slovenščino trebil tujšine, — ki je stari particip na -ši, vsi rešil pogina. Če je — pravi pisatelj — Prešern s svojim sršenom (v „Čeb.“ III, 24) mislil pičiti Ravnika, pičil je samega sebe, ne pa Ravnika, kajti Ravnika je vedel, da nedovršniki nimajo tega participa, Prešern pa ni tega vedel, vsaj je Metelko večkrat rekel: „Prešern ist ein guter Dichter, aber schlechter Grammatiker“. Steber 4. in glavni steber pa je France Metelko, njegova slovnica je podstava poznejšim slovnici. V tem razdelku, ko je govor o staroslovenščini, omenja pisatelj napredka slovnice naše po Janežiču, ki se je vpri na staroslovenščino Miklošičevo, na katero je kazal tudi Metelko. — In po vsem tem dospel pisatelj do dōbe 4. z napisom: „slovenščina deluje“ in se je slovenskemu domu po „Novicah“ naredila streha. „Novice“ — pravi — so postale pokroviteljice obcej slovenščini, kajti one so sprejele vse oddelke Slovencev pod svoje krilo — streho, ter jele delovati zedinjenimi močmi. „Novice“ so delavne moči budile in združile, — one so po prerokovanju Jarnikovem vpeljale Kranjsko govorico, pomnoženo z drugimi, kot občaslovenski pisni jezik, — one so brez hrupa, brez sile vpeljale gajčico

v slovensko pisavo, — one so izbudile národno zavest; kaj bi bilo, če bi njih ne bilo! Tako je pod streho slovansko poslopje, zidano na 4 močne stebre, zdaj se lahko izdeluje znotraj, dalje dovršuje in širi na vse strani, treba še urno notranje oprave, pohišja, kinča.“

Iz dodanih šolskih naznanil zvemo, da je v Novo-meški gimnaziji bilo koncem leta 128 javnih učencev, 2 pa privatista, od katerih je bilo 120 Slovencev, 8 pa Nemcev. Obligatne nauke je učilo z ravnateljem vred 14 profesorjev in učiteljev, med katerimi 4 profesorji (Bern. Vovk, Ladisl. Hrovat, Raf. Klemenčič in Ign. Staudaher) duhovni Frančiškani, — neobligatne predmete: telovadbo, stenografijo, lepopisje in petje pa so poleg ravnatelja učili 3 učitelji. Štipendij je vživalo 18 dijakov v skupnem znesku od 1381 gold. 68 kr. Podporno društvo gimnazije tukajšnje šteje lepo število šolskih prijateljev, namreč 81 udov, ki so preteklo leto darovali 719 gld. 36 kr., od katerih se je za podporo učencev porabilo čez 500 gld. — Ne moremo si pa kaj, da ne bi v tem poročilu omenili umotvora, ki ga je iznašel gosp. prof. P. Raf. Klemenčič in gimnaziji daroval. Je pa to bistroumno izmišljeni tel-lurij, ki tudi opravlja službo lunarija. Gosp. ravnatelj v svojem poročilu to zanimivo iznajdbo živo priporoča profesorjem fizike družih gimnazij in realk, naj bi se s profesorjem Klemenčičem o upotrebovanji imenovanega učnega pripomočka v razgovor spustili, in prepričali se bodo, da se s pomočjo tega instrumenta more odgovor dati na sto in sto vprašanj. Ko bi kak umen mehanik ponarejal Klemenčičev aparat in ga prodajal, naredil bi dobro kupčijo in zlatega denarja vredni aparat razširil bi se kmalu po svetu v poduk celó mladine v ljudskih šolah.

Letnik c. k. državne realne gimnazije Kranjske se pričinja z razpravo: „Ueber den propädeutischen Wert des classischen Sprachunterrichtes in philosophisch-ästhetischer Beziehung“, katero je spisal prof. Anton Artel, dokazuje korist in potrebo učenja grškega in latinskega jezika, brez katerega se ne dá misliti filozofično-estetična izobrazba. Pisatelj utemeljuje vrednost onih dveh mrtvih jezikov s predstvi, ki jih dela starodavnih grških in latinskih pisateljev (klasikov) imajo pred deli tudi slavni pisateljev poznejših in današnjih časov. Če tudi pisatelj ni nič novega povedal o svoji razpravi, je vendar jasno popisal, kar je dokazati hotel. Tudi „Novice“ so letos isto tēmo obravnavale iz istega stališča, kakor jo razpravlja prof. Artel, le o tem pa so si one navskriž z njim, da mu ne morejo pritrditi, da šolska mladina dandanes ni z nauki toliko preobložena, kolikor se o preobloženju toži. — O tem, da je dandanes v istini preobložena, je, smeli bi reči, ves svet enih misli; pogledjmo le število šolskih predmetov, pogledjmo obseg današnjih šolskih knjig, pogledjmo število šolskih ur itd., instvar je dokazana. Pogledjmo, na primer, v tretji razred realne gimnazije, kaj vidimo tu? Poleg veronauka, zemljepisja in zgodovine, matematike, prirodopisja in risanja nič manj kot 5, reci pet jezikov: jezik latinski, grški, nemški, slovenski in italijanski! Dijačič pa je 12 ali 13 let star!! No, ali ni to od sile? In da bi se o latinščini in grščini le kaj primerno malega zahtevalo od njega, naj bi že bilo, — al zahteva se od fantiča, da je že v stopinjah Ksenofonta, Demostena, Herodota in Cicerona! Zato niso ne tožbe očetov naivne, kakor gospod pisatelj pravi, ampak zeló opravičene so, če pravijo: „zu was doch heutzutage das Lernen dieser todten Sprachen noch nütze“; s temi besedami hočejo le reči to, kar je rekel tudi en klasik s svojimi: „est modus

in rebus, sunt certi denique fines“. — Učencev je v 4 razredih imela Kranjska gimnazija 84 javnih in 1 privatista, kateri — razen 1 Nemca — bili so vsi Slovenci, pa tudi vsi katoličani. Štipendije vživalo jih je 20 v znesku 1410 gold. 69 kr., pa tudi drugih dobrotnikov so imeli revni dijaki. — Profesorjev in učiteljev z ravnateljem vred je štela 8, neobligatno petje je učil učitelj ljudske šole. — Po šolskih knjigah, po katerih so se na tej gimnaziji učili posamezni predmeti, nahajamo slovenščino za vero-nauk, za latinski jezik v 1. in 2. razredu („latinska slovnica“ prof. Hrovata in „lat.-slovenske vaje“ prof. Žepića), za slovenski jezik (Janežičeva slovenska slovnica in njegova „cvetnika“), pri učenju nemškega jezika se je rabil Šolarjev „deutsch-slovenisches Wörterbuch“, in za prirodopis v 1. razredu Erjavčev prirodopis živalstva.

Na koncu letošnjega programa objavlja ravnatelj g. Krop „memento mori“ Kranjski gimnaziji, za katero je mesto toliko tisočev potrosilo, ki imajo zdaj zavrženi biti, če ne bode vslišana prošnja občine Kranjske. —

In tako smo popisali letošnjo letino Kranjskih gimnazij. Pravijo, da je neki še ena gimnazija — Kočevska — na Kranjskem, al ker se ni oglasila z nobenim letnikom, svet ne vé, ali je ali je ni.

(Dalje prihodnjič.)

Národno blagó.

Prislovice in reki iz Istre.

Zapisal J. V.

Do božića trbuh sit, od božića mrkvu rit' (kopati).

Svet ni rešeto (po njem se more deleč iti).

Sila Boga ne moli, sila kola polomi.

Kad' kada i žaba muža skvari (mala stvar).

Je, je breki (psov) za žur (siruhka) lokat (najde se pojeduhov, kadi je kaj za jisti).

Blazi vam i vašim kokošam (vi imate vsega i vsačesa).

Devojčina, kako stari opančina (nepoštena).

Jimo luka i kruha, dokle se ča skuha (reče se, kedar se pred obedom kaj ponudi).

Obroke za jesti imenujemo: predručić, ručnja ali ručenje, poručić; predobedić, obed, zaobedić; predjužinić, južinja, pojuženić; predvečerčić, večera, povečerčić.

Otroci se rugajo jezljivemu otroku: „Jadre, jadri! jadre, jadri!“ (jezljivec): krava ti je na žegali (rž, rž tudi znamenjuje tukaj prevzetnost), krava ti je na ripi, na kopišču trte, hlapac ti dekli brhan (suknjo) krplje.

Otroci dražijo podzemeljskega pavka tako-le: „Pave (pavek) pavenčić, pave ružjan (grd)! povilezi (vi = iz) malo van! čemu se razmenit', da su tvoje žene kobile, moje proso pojile; čemo se pojt' pravdat pred župana pavla (pavka), ki dobi, ki zgubi, svojo glavu založi: župan pave odsudi, i paveta pogubi.

Ničer, ničERICA, katero katera nič ne velja; krava je zajalovila, nima več mleka; pleter, omeltan plot za hišo pregraditi; okoljani, ljudje bivajoči okolo mesta; nadržan, hiter (od držati, teči); komprl, komprlić (od kup z nosoglasom), majhen kup sena; zandčić, mal sir; zgrihi, bolezen, kedar je ves život kakor vezan in koža zabuhla; mlekulja, dobra krava za mleko; telin, telina telinić, telinica, malo odraslo tele, telica; prilih ili krajnik, leha kraj brajd; što majnica božja, srajčica, v kateri se otrok krsti; štomajnica bogovica, srajčica za umrlega otroka; zona, drobno žitno zrnice; zonu-sto, zonljivo žito, kedar se zrna nenapolnejo.

Ozir po domovini.

Popotne črtice.

(Dalje.)

Zjutraj me zbudi „kučegazda“ z veselo novico, da so kisle zelje in žganci že skuhani. Jaz ne vem, če je bil Ruski car, ko je zvedel, da je Plevna padla, tako vesel, kakor jaz pri tej novici. Kdor si Gorenc, boš to moje veselje lahko razumel. Zato brž spravim svoje grešno telo v dela krojaške in čevljarke umetnosti ter hitim na bojišče, kjer se res pokažem junaka. Da, prijatelj, ni je boljše hrane, kakor so dobri žganci s kislim zeljem na tešče. Če pride kupica vina nanje, tim bolje; zdrav si, kakor riba in sposoben za vsako še tako dolgo pot ali težavno delo. Zato so Gorenci tako čvrsti, ker zjutraj jedó žgance s kislim zeljem.

Po krepkem zajuterku odrine zopet nekaj gostov, med njimi tudi moj pobratim iz Metlike, ker mora k seji okrajnega šolskega sveta v Črnomelj. Ostali pa se radujemo še dalje in proti poldnevu odrinemo trije: veseli „kučegazda“, gospod vikarij iz Novomesta in moja ničvrednost z vozom preko Metlike na Suhor. To je bila zopet „beseda“! Če bi šla taka družba v pekel — jaz grem za njo, to je dosti rečeno. Pri napitnicah zopet nismo pozabili očaka našega dr. Bleiweisa. Zvečer sem se jaz o prijetnem hladu peljal z gospodom dekanom nazaj v Semič, kjer sem prenočil, drugi dan pa slovo vzešši od dragega mi prijatelja vrlega gospoda dekana s pošto postavil se v Metliko.

Tu vam je vse prijazno, vse domače. Vse? Ali ne vidiš tam pred pošto že precéj sivega starca s kapico na glavi, ki stoji pred vhodom, kakor kol? To je župan in poštar Metliški, glasoviti nemškutar Hess. Menda me pozná, kajti ko skočim raz voz in ga kot vsaj na pol omikan človek pozdravim, ne gane se, „ne vidi nič, ne sliši nič, ko da je mrtva stvar.“ Se vé, kdor ima denar, čemu mu olikanosti! Ko bi se mi mož v svoji štemanosti ne bil zdel presmešen, bi bil stopil k njemu in prašal ga, če je kdaj bral „Knigge's Umgang mit Menschen“. Ker so pa humoristične figure po poti tudi dobre, se potolažim, poberem svojo prtljago in se podam k prijatelju, s katerim se po obedu pri vljudni rodovini peljem popoldne na Suhor, da bi se potem podal proti Novomestu nazaj. Na Suhoru smo malo posedeli, potem se je moj Metliški prijatelj peljal domú, jaz pa sem ostal gost ljubega mi gospoda župnika do drugega dne, ko me je imel pobrati postilijon.

Vstavimo se za trenutek na Suhoru! Misli si, dragi bralec, ki tega kraja ne poznaš, griček na znožji gorovja Koke. Na vrhu tega stoji cerkvica nove zidave, z dvema zvonikoma, katerih eden je pa še prazen, ker mu revni farani ne morejo dati zvoná. Zraven cerkve je lep in prostoren farovž z vsemi postranskimi poslopji, okrog griča pa vas. Grič sam je izgleden za kulturo, na eni strani je vinograd, ki sega do velike ceste, na drugi pa so sadni vrti in zeleni gaji. To je bil nekdanj pust kraj; da je tak, kakoršen je zdaj, je zasluga bivšega župnika Škofica, ki zdaj počiva na pokopališču pod cerkvijo na lepem mirnem kraju. Toraj zopet duhoven, ki je iz puščave napravil raj! Res, raj je Suhor, razgled po Hrvaškem in Beli Kranji najkrajnejši; zrak ni tako soparen, kakor okoli Metlike in Semiča, zato tudi vina niso tako močna, a bolj rezna in zdrava. Trta je povsod lepo kazala, isto tako sadno drevje in žito. Bog daj ugodno vreme in prizanesi s točo! Tudi sedanji gospod župnik je umen in marljiv gospodar, vreden svojega prednika; to priča vse njegovo posestvo. Kazal mi je med drugim tudi sviloprejk, ki so se bile že večidel zapredle. Kokoni so bili sila lepi,